

AKÝ BOL V SKUTOČNOSTI JURAJ THURZO?

Palatína Juraja Thurzu vykreslil Juraj Jakubisko vo filme *Bathory* ako zákerného muža túžiaceho po majetkoch čachtickej grófký. Lenže, aký bol v skutočnosti Juraj Thurzo? Čo o ňom hovoria historické pramene? Predovšetkým bol významnou osobnosťou slovenskej histórie a evanjelickej cirkvi, bol ústrednou postavou Žilinskej synody, ktorá presne pred štyristo rokmi zriadila samostatnú evanjelickú cirkev augsburského vyznania na Slovensku.

Thurzo patril k vysokopostavenej uhorskej šľachte a hodnosťou palatína sa stal v roku 1609 po kráľovi najplyvnejším človekom v krajine.

Hneď v prvý rok svojho palatinátu sa usiluje naplniť závery Uhorského snemu z roku 1608 o náboženskej slobode, v rámci ktorej sa uhorskí evanjelici vyňali spod právomoci katolíckych biskupov a bolo im umožnené samostatne sa organizovať. V úrade palatína sa Thurzo snažil o udržanie politickej rovnováhy v krajine. Sústredil sa hlavne na Sedmohradsko ako na permanentné ohnisko politického napätia, v ktorom neustále vznikali povstalecké nálady. Aj v ďalšom období v úrade palatína sa mu darilo udržiavať v krajine relatívny pokoj a veľmi dôležité bolo, že nevypukla nová vojna s Turkami.

Hoci sa Juraj Thurzo ako palatín snažil konať v zmysle inštrukcií a príkazov panovníka Mateja II., nevyhol sa situáciám, keď ich nie vždy rešpektoval. Stalo sa tak napríklad v prípade uhorskej šľachtickej Alžbety Bátoriovej. Háklivý prípad grófký, ktorá preukázateľne páchala násilnosti na dievčatách a mladých ženách v sídlach svojich panstiev, sa snažil vyriešiť tak, aby rodiny spríbuznené s Bátoriovou utrpeli v čo najmenšej miere majetkovú a morálnu ujmu. Pretože nazhromaždené výpovede svedkov jasne hovorili o Bátoričkinej vine, očakával panovník, že Thurzo grófký postaví pred riadny tabulárny súd. Nestalo sa tak. Pre Thurzu bola zjavnou prioritou záchrana majetkov pre Bátoričkiných dedičov. Túto dilemu Thurzo vyriešil tak, že grófký dal na konci roka 1610 doživotne internovať na Čachtickom hrade.

MANŽEL A OTEC

Nečudo, že Juraj Thurzo sa stal druhým najdôležitejším mužom krajiny - narodil sa 2. septembra 1567 na hrade Lietava a vyrastal v prostredí, v ktorom sa podporovala vzdelanosť a protestantská viera. Pre mladého Thurzu bol dôležitý viedenský pobyt na dvore arcikniežaťa

Ernesta, brata panovníka Rudolfa II. Tu sa pripravoval na vojenskú a diplomatickú kariéru. Doplnil si aj jazykové vedomosti. Okrem slovenčiny a maďarčiny ovládal nemčinu a latinčinu, hovoril tiež po chorvátsky a písal poéziu v gréčtine. Keď mal osemnásť rokov, vrátil sa do Bytče a ujal sa správy svojich rozsiahlych majetkov.

Patrili mu panstvá Orava, Lietava, Bytča-Hričov, majetkové diely v panstvách Ostriž, Zvolen, Dobrá Niva a panstvo hradu Tokaj. V novembri 1585 sa oženil so Žofiou Forgáčovou, dcérou Šimona Forgáča, ktorý bol bratom jeho otčima Imricha Forgáča. Už dvadsaťročný sa zapájal do vojenských akcií, ktoré organizoval arciknieža Ernest proti Turkom. Od roku 1590 bojoval na čele štyristočlenného oddielu.

V jednom boji sa dostal do nepriateľského obkľúčenia. Táto zvesť silne zapôsobila na Thurzovu manželku, ktorá pri predčasnom pôrode zomrela. Zanechala po sebe dve dcéry, Zuzanu a Juditu. Juraj Thurzo sa vo februári 1592 zosobášil s Alžbetou Cobarovou, dcérou vtedajšieho vicepalatína Imricha Cobora. S ňou mal sedem dcér a syna Imricha. Vrchol vojenskej kariéry dosiahol počas pätnásťročnej vojny (1593 - 1606). Zúčastnil sa na viacerých bitkách súvisiacich s dobýjaním hradov Divín, Šomoška, Hajnáčka, Modrý Kameň a Filákov, ako aj v bojoch pod Budínom, pri Vacove, o Ostrihom a Stoličný Belehrad.

VELKÝ DIPLOMAT

Juraj Thurzo sa v kráľovských službách osvedčil aj ako schopný vyjednávač a diplomat. V dňoch 18. a 27. októbra 1597 rokoval v Nových Zámkoch s poľským kráľom o akciách proti Turkom.

Od roku 1598 bol radcom cisára Rudolfa II. a prezieravo si upevňoval dobré vzťahy aj s arcikniežaťom Matejom II., bratom Rudolfa II. Vernosť Habsburgovcom zachoval palatín aj pri prvom protihabsburskom stavovskom povstaní pod vedením sedmohradského veľmoža Štefana Bočkaja, hoci ako protestant patril k šľachte, ktorá sa k nemu väčšinou pridala. Svojím pôsobením značnou mierou ovplyvnil výsledky mierového rokovania s prívržencami Bočkajovho povstania 23. júna 1606 vo Viedni a tiež sa zaslúžil o uzavretie mieru 11. novembra toho istého roku s Turkami v ústí rieky Žitavy. Mierovým úsilím v nepokojnej dobe získal na svoju stranu viacerých prívržencov. V zápase o uhorský trón neochvejne podporoval arciknieža Mateja, ktorý splnil Thurzove očakávania a po korunovácii za kráľa vládol umiernenejšie a tolerantnejšie ako jeho brat Rudolf II. Aj Thurzovým pričinením sa na korunovačnom sneme v novembri 1608 uzákonnili všetky dôležité výsledky Viedenského mieru. Pre evanjelikov boli veľmi významné zákonné články týkajúce sa náboženskej slobody. O ich obsah sa zaslúžil predovšetkým Juraj Thurzo svojím nekompromisným

postojom ku katolíckej hierarchii. Uhorské stavy Thurzu 7. decembra 1609 aj zvolili do tejto, po panovníkovi najvyššej hodnosti v Uhorsku.

PODPOROVATEĽ ŠKOLSTVA

Hoci Juraja Thurzu vo veľkej miere pohlcovala práca, ktorá súvisela s výkonom jeho vysokých vojenských, diplomatických i spoločenských funkcií, nezanedbával ani správcovstvo na svojich rozsiahlych majetkoch. Podporoval rozvoj remesiel, v Dolnom Kubíne dal postaviť dielňu na odlievanie zvonov. V sídlach svojich panstiev ovplyvňoval stavebný a kultúrny vývoj, prestavoval a opravoval hradné komplexy, kaštiele, dal stavať kostoly, zriaďoval školy, zakladal nové osady, podporoval kolonizáciu Hornej Oravy. No najväčšmi sa v tomto smere sústredil na svoju rezidenciu - Bytčiansky zámok. Zo svojej rezidencie v mestečku Bytča, kde sa v čase jeho palatinátu zbíjali nitky uhorskej politiky, mienil vytvoriť renesančné a kultúrne centrum. Na svoju dobu to bol veľmi rozhladený a vzdelaný človek. Dokladom jeho vzdelanostnej úrovne bola knižnica v Bytči, ktorá obsahovala vyše osemsto zväzkov.

Rozvoj vzdelanosti uskutočňoval Thurzo predovšetkým podporovaním školstva. Jeho pričinením sa bytčianske evanjelické gymnázium stalo školou, z ktorej absolventi pokračovali v štúdiu na domácich a zahraničných univerzitách.

ZÁSTANCA SLOVÁKOV

So slovenským zemianstvom a obyvateľstvom súhlasil najmä v náboženských veciach. So svojou rodinou sa zúčastňoval na slovenských (českých) službách Božích aj vtedy, keď sa zdržiaval mimo Bytče, napríklad počas pobytu v kúpeľoch, v Rajeckých Tepliciach si zariadil slovenského kňaza. Je známe, že finančne podporoval nielen slovenských vzdelancov pri vydaní ich diel, ale i slovenských študentov, ktorí išli študovať do zahraničia.

V krupinskom farskom kostole zariadil slovenské bohoslužby a umožnil Slovákom pôsobiť v mestskej správe.

Juraj Thurzo vo svojich aktivitách v uvedených oblastiach by určite pokračoval ďalej, keby nemal podlomené zdravie. Sužovali ho viaceré choroby, ktoré postupne nadobúdali chronický charakter. Od roku 1612 jeho pracovná aktivita klesala a čoraz viac vyhľadával rajeckoteplické kúpele. Nestratil však prehľad o politickom dianí v krajine. Uvedomoval si, že permanentné nezhody medzi šľachtou prohabsbursky orientovanou a protestantskou opozíciou môžu vyústiť do ďalšieho stavovského povstania.

Preto v posledných mesiacoch svojho života sa listami snažil presvedčiť stoličných hodnostárov a veľmožov, aby sa usilovali medzi sebou udržať jednotu, pretože nové povstanie proti dvoru by mohlo prísť vhod Turkom. Juraj Thurzo zomrel v Bytči na Štedrý deň 24. decembra 1616.

Slovenka č. 17/2010, 27. 4. 2010, s. 74 - 75